

ELEKTRONIČKI OBLIK UGOVORA I ISPRAVA - NOVI OBLIK?

Mr. sc. Tin Matic*

UDK 347.74:004.3/4.

004.3/4:347.74

Stručni rad

Primljeno: listopad 2005.

Razmatra se odnos isprave ispisane na papiru i one koju je moguće percipirati samo uporabom odgovarajućih tehnoloških naprava odnosno one u elektroničkom obliku. Prikazuje se zakonodavstvo Republike Hrvatske koje se može odnositi na ovo područje, kao i propisi EU i SAD. Daju se terminološka razjašnjenja pojmova elektroničkog oblika, elektroničkog zapisa i elektroničkog kao takvog te posebno s obzirom na englesku i hrvatsku pravnu terminologiju. Daje se definicija elektroničkog oblika. Analizira se odnos elektroničkog oblika i tradicionalnog pisanog oblika te uspostavlja definirani i određeni odnos između njih.

Ključne riječi: oblik pravnog posla, elektronički oblik

I. UVOD

Oblik je vanjska, vidljiva manifestacija određenog sadržaja. Svaki pravni posao, pa tako i isprava (o tom poslu), mora imati određeni javni oblik.

Tradicionalna pravna doktrina dijelila je pravne poslove i ugovore na formalne i neformalne.¹ Načelno su ugovori u građanskom i trgovačkom pravu neformalni.² No, u određenim slučajevima, bilo voljom stanaka bilo voljom zakonodavca, ugovori moraju biti sklopljeni u posebnom obliku. Najformalniji ugovori tako moraju biti u pisanom obliku koji u zakonodavnim tekstovima u pravilu nije definiran. Hrvatsko zakonodavstvo do danas nije izrijekom defi-

---

* Mr. sc. Tin Matic, odvjetnik, Bednjanska 14, Zagreb

¹ Vidjeti detaljno u: Martin Vedriš i Petar Klarić, Građansko pravo, Narodne novine, 2003, str. 125.

² Zakon o obveznim odnosima - stari - čl. 67. st. 1.

niralo pisani oblik ugovora. Zakon o obveznim odnosima iz 1978. u poglavlju VI. s nazivom Oblik ugovora i ne spominje pisani oblik ugovora - govori se o ispravi i njezinu potpisivanju, ali se takav oblik ne spominje, a još manje definira. Posredno definiranje takvog oblika učinjeno je u čl. 6. st. 2. t. 9. Zakona o elektroničkom potpisu kad se nabrajaju iznimke na koje se taj zakon ne odnosi pa se tada navodi: "...pravne poslove ili radnje za koje je posebnim zakonom ili na temelju zakona donesenim propisom izričito određena uporaba vlastoručnog potpisa u **dokumentima na papiru** ili ovjera vlastoručnog potpisa." Ukratko, zaključivanjem iz navedenog, pisani oblik bio bi onaj koji se sastoji u zapisu na papiru, odnosno ispravi o pravnom poslu koja je zapisana na papiru kao nosaču zapisa i informacije (iako zapravo nema razloga da nosač informacije ispisane slovima ne bi bio pored papira ili umjesto njega i pergament, koža, papirus i sl. jer omogućuje potpuno jednak izgled kao i papir, no tradicionalna raširena uporaba papira u praksi zapravo je sve potencijalne nosače informacije svela na papir, upravo kako taj zakonski tekst kaže). Nedostatak zakonskog definiranja tog oblika u praksi nije do sada činio nikakve poteškoće jer se odlično znalo što je pisana isprava - ona ispisana strojem i rukom na papiru s potpisima onih koji se njome obvezuju.

Neformalni ugovori bili bi oni koji ne podliježu nikakvom obliku i u pravilu su ostajali u usmenom obliku.

Između tih dvaju načina uobličavanja pravnog posla interpolirala se nedoumica pojavom elektroničkog zapisa ili elektroničkog oblika, za koji i danas postoji u praksi i teoriji nedoumica je li taj zapis nešto novo između naprijed navedenih dvaju pojavnih oblika isprava, odnosno je li novi oblik isprava odnosno pravnih poslova različit od onog pisanog ili usmenog.

Doktrina, kad nabraja oblike pravnog posla, predviđa usmene, pisane, sa svjedocima ili sudjelovanjem nadležnih tijela.³ Dakle, ne spominje se elektronički oblik.

Isto tako doktrina drži oblikom pravnog posla samo onaj oblik očitovanja volje u kojem se može izraziti potpun sadržaj pravnog posla.⁴

Hrvatski propisi koji uređuju građansko i trgovačko pravo ne sadržavaju izravnu ili izričitu regulaciju bilo u pogledu definicije bilo u pogledu spominjanja elektroničkog oblika do pojave Zakona o elektroničkom potpisu⁵ i Zakona o

---

³ Tako Martin Vedriš i Petar Klarić, *Građansko pravo*, Narodne novine, 2003, str. 125.

⁴ Kao prethodna napomena, str. 125.

⁵ Narodne novine br. 10 od 30.1.2002.

elektroničkoj trgovini⁶. Ti propisi doneseni su prilično brzo nakon donošenja europskih smjernica o elektroničkom potpisu i elektroničkoj trgovini⁷ kojima se ti pojmovi uvode u prava europskih zemalja.⁸ S obzirom na vrijeme donošenja tih smjernica, valja zaključiti da hrvatsko zakonodavstvo ne kasni značajno za europskim, odnosno za zakonodavstvom drugih zemalja članica Europske unije.

Bez obzira na to što se u pravnoj praksi i prije pojavljivalo pitanje pravnog učinka elektroničkog zapisa odnosno elektroničkog oblika, nakon donošenja tih dvaju zakona elektronički oblik kao pojam koji se pojavljuje u zakonodavnim tekstovima i koji kao takav nije u njima potpuno određen zaslužuje pravnu obradu radi razjašnjenja i utvrđivanja njegova odnosa s tradicionalno poznatim oblicima pisanog oblika pravnih isprava.

II. PRAVNI IZVORI

I. Hrvatsko zakonodavstvo

A) *Zakon o elektroničkom potpisu*

Hrvatski Zakon o elektroničkom potpisu navodi da se ne može odbiti prihvaćanje dokumenta samo zbog toga što je sačinjen i izdan u elektroničkom obliku s elektroničkim potpisom ili naprednim elektroničkim potpisom.⁹

---

⁶ Narodne novine br. 173 od 31.10.2003.

⁷ A) Directive 1999/93/EC of the European Parliament and of the Council of 13 December 1999 on a Community Framework for Electronic Signatures, Document 399L0093, Official Journal L013, 19/01/2000 p. 0012 - 0020 - Smjernica o elektroničkom potpisu. B) Directive 2003/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (Smjernica o elektroničkoj trgovini) Official Journal L 178, 17/07/2000 p. 0001 - 0016, iz 2000. godine.

⁸ Smjernice su u pravilu posredan izvor prava jer obvezuju države članice na implementaciju njihova sadržaja u vlastiti pravni sustav, odnosno prema čl. 249 (prije 189) Ugovora o Europskoj uniji obvezuju svaku državu članicu kojoj je upućena u pogledu rezultata koji se mora postići, ali prepušta državnim vlastima odabir oblika i metoda - vidjeti detaljnije Paul Craig i Grainne De Burca: EU Law, Oxford University Press, Oxford, Velika Britanija, 2003, str. 202-203.

⁹ Članak 6. st. 1.

Iznimku od tog pravila Zakon predviđa za određene pravne poslove.¹⁰ Iznimke su utvrđene sukladno traženjima iz Smjernice o elektroničkom potpisu.¹¹ Isto tako, u čl. 2. elektronički se potpis definira kao skup podataka u elektroničkom obliku.

Dakle, izričito se više puta spominje elektronički oblik, iako se ne navodi njegova definicija.

No, ovaj zakon u čl. 2. st. 1. t. 4. definira elektronički zapis kao cjelovit skup podataka koji su elektronički generirani, poslani, primljeni ili sačuvani na elektroničkom, magnetnom, optičkom ili drugom mediju. Sadržaj elektroničkog zapisa uključuje sve oblike pisanog i drugog teksta, podatke, slike i crteže, karte, zvuk, glazbu, govor, računalne baze podataka. Značenje tog definiranja elektroničkog zapisa bit će vidljivo pri određenju sposobnosti elektroničkog oblika da bude prihvatljiv oblik pravnih poslova kao i pri određenju odnosa između elektroničkog oblika i elektroničkog zapisa.¹²

B) Zakon o elektroničkoj trgovini

Nešto kasnije doneseni hrvatski Zakon o elektroničkoj trgovini sadržava poglavlje s nazivom Isprave u elektroničkom obliku. U čl. 9. tog zakona navodi

---

¹⁰ Iznimke su utvrđene u čl. 6. st. 2. Zakona o elektroničkom potpisu i odnose se na:

1. pravne poslove kojima se vrši prijenos vlasništva na nekretninama ili se uspostavljaju druga stvarna prava na nekretninama,
2. oporučne poslove,
3. imovinske predbračne, odnosno bračne ugovore,
4. opterećenje i otuđenje imovine za koje je potrebno odobrenje centra za socijalnu skrb,
5. ugovore o predaji i raspolaganju s imovinom za života,
6. ugovore o doživotnom uzdržavanju i sporazume u vezi s nasljeđivanjem,
7. darovne ugovore,
8. druge pravne poslove za koje je posebnim zakonom propisano da se sastavljaju u obliku javnobilježničkog akta, odnosno isprave,
9. druge pravne poslove ili radnje za koje je posebnim zakonom ili na temelju zakona donesenim propisom izričito određena uporaba vlastoručnog potpisa u dokumentima na papiru ili ovjera vlastoručnog potpisa.

¹¹ Vidjeti bilješku 7, pod A).

¹² Vidjeti poglavlje IV. t. 1. ovog rada.

se da je sklapanje ugovora moguće elektroničkim putem, odnosno u elektroničkom obliku.¹³

Zakon o elektroničkoj trgovini u pojmovima koje definira također sadržava pojam ugovora u elektroničkom obliku - koje definira kao ugovore što ih pravne i fizičke osobe u cijelosti ili djelomično sklapaju, šalju, primaju, raskidaju, otkazuju, pristupaju i prikazuju elektroničkim putem koristeći se elektroničkim, optičkim ili sličnim sredstvima, uključujući, ali ne ograničavajući se na nj, i prijenos Internetom.¹⁴

Isto tako, prilikom definiranja elektroničkog potpisa u ovom zakonu navodi se da je on skup podataka u elektroničkom obliku, ali se ne određuje ovdje ili negdje drugdje sadržaj pojma elektroničkog oblika.

---

¹³ III. ISPRAVE U ELEKTRONIČKOM OBLIKU

Oblik i valjanost ugovora u elektroničkom obliku

Članak 9.

(1) Sklapanje ugovora moguće je elektroničkim putem, odnosno u elektroničkom obliku.

(2) Ponuda i prihvata ponude mogu se dati elektroničkim putem, odnosno u elektroničkom obliku.

(3) Kada se elektronička poruka, odnosno elektronički oblik koristi kao oblik u sklapanju ugovora, takvu ugovoru neće se osporiti pravna valjanost samo na temelju činjenice da je sastavljen u obliku elektroničke poruke, odnosno u elektroničkom obliku.

(4) Odredbe ovoga Zakona neće se primjenjivati na sljedeće ugovore:

- imovinske, predbračne, odnosno bračne ugovore i druge ugovore koje uređuje Obiteljski zakon,

- ugovore o opterećenju i otuđenju imovine za koje je potrebno odobrenje centra za socijalnu skrb,

- ugovore o ustupu i raspodjeli imovine za života, ugovore o doživotnom uzdržavanju i sporazume u vezi s nasljeđivanjem, ugovore o odricanju od nasljedstva, ugovore o prijenosu nasljednog dijela prije diobe, oporučne poslove i druge ugovore koje uređuje Zakon o nasljeđivanju,

- darovne ugovore,

- ugovore o prijenosu prava vlasništva na nekretninama ili druge pravne poslove kojima se uređuju stvarna prava na nekretninama, osim ugovora o najmu i zakupu nekretnina,

- druge ugovore za koje je posebnim zakonom propisano da se sastavljaju u obliku javnobilježničkog akta, odnosno isprave,

- druge ugovore za koje je posebnim zakonom ili propisom donesenom na temelju zakona izričito određena uporaba vlastoručnog potpisa u dokumentima na papiru ili ovjera vlastoručnog potpisa,

- ugovore i očitovanja volje jamaca, ako je jamac osoba koja djeluje izvan svoje trgovačke, poslovne ili profesionalne djelatnosti.

¹⁴ Članak 3. st. 1. t. 6.

Dakle, izričito se spominje elektronički oblik, ali sam elektronički oblik nije pravno određen jer unutar definiranja termina - ugovori u elektroničkom obliku - elektronički oblik samo je određen generički, dakle daje se samo određenje načina njegova nastanka, a ne definira se on kao takav u klasičnom načinu definiranja.

Jednako tako nije definiran termin "elektroničkim putem".¹⁵

Ovaj zakon kao i Zakon o elektroničkom potpisu implementacija su smjernica EU¹⁶ u hrvatsko pravo.

C) Zakon o obveznim odnosima - 1978.¹⁷

Zakon o elektroničkoj trgovini sadržava odredbu o supsidijarnoj primjeni propisa pa se tako u čl. 10. navodi da će se, ako tim zakonom nije drukčije određeno, na obveznopravne odnose proizišle iz ugovora sklopljenih elektroničkim putem ili u elektroničkom obliku ili u vezi s njima, primjenjivati odredbe Zakona o obveznim odnosima, odnosno odgovarajući propis koji uređuje ugovorne odnose.

Uzevši u obzir da je taj zakon donesen 1978. godine, naravno da nije niti bilo moguće da se u njemu izravno spominje elektronički oblik ili zapis jer ga nije bilo ili je postojao u vrlo primitivnim oblicima te je bio potpuno nezanimljiv poslovnoj i pravnoj praksi.

No, taj zakon sadržava odredbe koje omogućuju vrlo lako prihvaćanje elektroničkog oblika na praktično jednakoj razini kao tradicionalni pisani oblik jer je regulacija ostala otvorena novim komunikacijskim tehnologijama. Članak 72. st. 4. tog zakona kaže da je zahtjev pisanog oblika ispunjen ako strane izmjenjuju pisma ili se sporazumijevaju teleprinterom ili nekim drugim sredstvom koje omogućuje da se sa sigurnošću utvrde sadržaj i davatelj izjave.

---

¹⁵ Određenje tog termina može biti prilično složeno jer on ne mora korespondirati sa shvaćanjem pojma elektroničkog zapisa. Naime, elektronički zapis moguće je prenijeti i neelektroničkim putem, običnom tradicijom. Stoga određenje elektroničkog puta biva značajno za primjenu pravila oko sklapanja ugovora, hoće li se primjenjivati posebna pravila iz Zakona o elektroničkoj trgovini ili opća pravila. Termin elektronički put podrazumijeva elektronički prijenos poruka koje proizvode pravne učinke.

¹⁶ Vidjeti bilješku 7.

¹⁷ Narodne novine RH 53/91, 73/91, 111/93, 3/94, 7/96, 91/96, 112/99, 88/01.

Elektronički oblik odnosno elektronički put sklapanja ugovora nesumnjivo ispunjava te uvjete pa bi tako elektronički oblik trebao biti izjednačen s tradicionalnim pisanim oblikom osim za one ugovore koji su izričito nabrojani u Zakonu o elektroničkoj trgovini i Zakonu o elektroničkom potpisu.¹⁸

Zakon o obveznim odnosima iz 1978. u čl. 72. st. 1. sadržavao je odredbu kojom je, u slučaju da je za sklapanje ugovora potrebno sastaviti ispravu, ugovor sklopljen kad ispravu potpišu osobe koje se njime obvezuju. Analognom primjenom te odredbe na moderne komunikacijske tehnologije, kad se ugovor sklapa u elektroničkom obliku elektroničkim putem, ugovor je sklopljen kad ispravu - ponudu ili prihvata, u elektroničkom obliku potpišu ugovorne strane u skladu s odredbama Zakona o elektroničkom potpisu. Time je zapravo anticipirana izričita odredba Zakona o obveznim odnosima iz 2005. koja je niže predstavljena.

*D) Zakon o obveznim odnosima - 2005.*¹⁹

U članku 293. kaže se da je ugovor sklopljen elektroničkim putem kad su se strane suglasile o bitnim sastojcima. Ta odredba zapravo sama po sebi ne donosi ništa novo, jer je to opće pravilo obveznog prava. Zakon je izbjegao koristiti se terminom elektroničkog oblika ili zapisa, ali govori o sklapanju ugovora elektroničkim putem, i to pod utjecajem generičkog načina definiranja, kako je prikazano u nastavku izlaganja, posebno kod smjernica EU.

Naime, ako je ugovor sklopljen elektroničkim putem, on može, ali i ne mora biti i ostati u elektroničkom obliku, no u jednom trenutku mora biti u elektroničkom obliku. Zakon za taj oblik nije pružio nikakvu regulaciju, osim što je odredio da za sklapanje ugovora elektroničkim putem vrijede pravila kao i za sve druge ugovore.

S obzirom na to da je Zakon donesen nakon Zakona o elektroničkoj trgovini, koji kao *lex specialis* regulira ovo područje i izričito navodi elektronički oblik, vjerojatno unutar Zakona o obveznim odnosima nije bilo potrebe za regulacijom tog oblika, osim što je bilo moguće, *mutatis mutandis*, ubaciti formulaciju kao u čl. 293. st. 3. Zakona o obveznim odnosima, koji se odnosi na elektronički potpis.²⁰

¹⁸ Čl. 6. st. 2. Zakona o elektroničkom potpisu i čl. 9. st. 4. Zakona o elektroničkoj trgovini.

¹⁹ Zakon o obveznim odnosima - Narodne novine RH br. 37/05 od 17.3.2005.

²⁰ Članak 293. st. 3. novog Zakona o obveznim odnosima glasi: Uporaba elektroničkog potpisa prilikom sklapanja ugovora uređuje se posebnim propisima.

Nereguliranje i nespominjanje elektroničkog oblika kao takvog i kao postojećeg oblika pravnih poslova možda znači izbjegavanje upuštanja u nepoznatom smjeru, ali isto tako i praćenje načina reguliranja iz Zakona o obveznim odnosima 1978.

Međutim, kad je već spomenut elektronički potpis koji kao takav i po definiciji mora biti (i) u elektroničkom obliku, zaista nije bilo osnove izričito ne priznati postojanje elektroničkog oblika kao pojavnog oblika *sui generis* u kojem se isprave pojavljuju, a da se time ne prejudicira odgovor na pitanje je li riječ o samostalnom obliku pravnih poslova ili pak o nečem drugom.

To ponajprije zato što sklapanje ugovora elektroničkim putem nužno pretpostavlja i njihov nastanak u elektroničkom obliku.

2. Zakonodavstvo EU

Osnovu čine smjernice, i to *Directive 1999/93/EC of the European Parliament and of the Council of 13 December 1999 on a Community Framework for Electronic Signatures, Document 399L0093, Official Journal L013, 19/01/2000 p. 0012 - 0020* - Smjernica o elektroničkom potpisu i *Directive 2003/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market, Official Journal L 178, 17/07/2000 p. 1-16*. - Smjernica o elektroničkoj trgovini.

Članak 9. st. 1. Smjernice o elektroničkoj trgovini određuje da države članice moraju osigurati da njihov pravni sustav dopušta sklapanje ugovora elektroničkim putem. Države članice moraju posebice osigurati da pravni zahtjevi koji se primjenjuju na ugovorni proces ne stvaraju prepreke korištenju elektroničkih ugovora i da ne rezultiraju time da takvi ugovori budu bez pravnog učinka i pravovaljanosti zbog toga što su sklopljeni elektroničkim putem.²¹

---

²¹ Section 3: Contracts concluded by electronic means

Article 9

Treatment of contracts

1. Member States shall ensure that their legal system allows contracts to be concluded by electronic means. Member States shall in particular ensure that the legal requirements applicable to the contractual process neither create obstacles for the use of electronic contracts nor result in such contracts being deprived of legal effectiveness and validity on account of their having been made by electronic means. Member States may lay down

Čl. 9. st. 1. Smjernice o elektroničkoj trgovini govori o ugovorima u elektroničkom obliku²² i naziva ih *electronic contracts*. S obzirom na to da je riječ o engleskoj terminologiji, smjernica se koristi doslovno terminom kako se koristi u engleskom jeziku. S obzirom na to da ne postoje papirni ugovori - *paper contracts*, naglašavanje termina elektronički ugovori upućuje zapravo samo na činjenicu da su oni nastali elektroničkim putem, ne rješavajući hoće li oni ostati u elektroničkom obliku ili u ispisu u tradicionalnom pisanom obliku na papiru. S obzirom na to da je duh smjernice usmjeren promicanju bespapirnog poslovanja, može se sa sigurnošću zaključiti da se zapravo radi o ugovorima i ispravama koje ostaju u elektroničkom obliku.

Ta smjernica nema u definicijama pojmova u čl. 2. ni elektronički oblik, ni elektroničku ispravu, ni elektronički zapis. Međutim, kao usluga informacijskog društva u uvodnom paragrafu br. 17. te smjernice opisuje se kao takva ona usluga koja "se normalno pruža uz naplatu, na udaljenost, pomoću elektroničke opreme za obradu (...) i pohranu podataka, i to na individualni zahtjev primatelja usluga". Kad se to određenje jasno razmotri, vidi se da je riječ o pohrani isprava u elektroničkom obliku i na elektroničkom mediju putem odgovarajućih računala. Stoga su zapisi o tim uslugama uvijek u elektroničkom obliku bez obzira na to što poslije nesumnjivo mogu biti predloženi i u tradicionalnom ispisu na papiru.

Hrvatski Zakon o obveznim odnosima iz 2005, ali i Zakon o elektroničkoj trgovini kao i Zakon o elektroničkom potpisu, pratili su generički način definiranja elektroničkih ugovora iz te smjernice, kako terminološki, tako i konceptijski, bez krajnjeg određenja odnosno definiranja elektroničkog oblika, ali ostavljajući da ga odrede praksa ili eventualno posebni propisi.

---

that Paragraph I shall not apply to all or certain contracts falling into one of the following categories:

2. Member States may lay down that Paragraph I shall not apply to all or certain contracts falling into one of the following categories:

A/ contracts that create or transfer rights in real estate, except for rental rights;

B/ contracts requiring by law the involvement of courts, public authorities or professions exercising public authority;

C/contracts of suretyship granted and on collateral securities furnished by persons acting for purposes outside their trade, business or profession;

D/contracts governed by the family law or by the law of succession

²² Vidjeti prethodnu bilješku.

Dakle, smjernice ne definiraju elektronički oblik, osim posredno kroz definiranje elektroničkih ugovora kao onih koji su nastali elektroničkim putem, dakle isključivo u generičkom smislu.

Smjernice se isto tako ne koriste terminima poput elektroničke isprave (*electronic document*), elektroničkog oblika (*electronic form* ili *format*), ali ni elektroničkog zapisa (*electronic record*) pa ih konzekventno tome i nema u definiranim pojmovima u zakonima koji predstavljaju njihovu implementaciju, osim što je hrvatski Zakon o elektroničkom potpisu učinio značajan iskorak postavivši u čl. 2. definiciju elektroničkog zapisa.

Jasnoće radi potrebno je navesti da se engleski termin *record* prevodi sa *zapis* pa se konzekventno tome termin *electronic record* prevodi s *elektronički zapis*.²³

3. Zakonodavstvo SAD

U 1999. godini Nacionalna konferencija povjerenika uniformnih zakona država²⁴ utvrdila je dva zakona koji se odnose na elektroničku trgovinu - Uniformni zakon o elektroničkim transakcijama²⁵ koji je prihvatilo više od polovine saveznih država i Uniformni zakon o prijenosu podataka računalima²⁶ koji je za sada usvojen u nešto manjem broju država. Kongres je također 2000. godine donio Zakon o elektroničkom potpisu u međunarodnoj i unutrašnjoj trgovini²⁷ koji je stupio na snagu 1. listopada 2000.²⁸

*Uniform Electronic Transactions Act*²⁹ iz 1999. u odjeljku 7. s naslovom: Pravno priznanje elektroničkih zapisa, elektroničkih potpisa i elektroničkih ugovora, konstatira da se zapisu ili potpisu neće uskratiti pravna valjanost ili utuživost

---

²³ Vidjeti Bujas, Željko, Veliki englesko-hrvatski rječnik, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1999, str. 730.

²⁴ National Conference of Commissioners of Uniform State Laws (NCCUSL).

²⁵ Uniform Electronic Transactions Act (1999), usvojen na godišnjoj konferenciji NCCUSL u srpnju 1999. - skraćeno UETA, vidjeti www.law.upenn.edu/bll/ulc/ulc_frame.htm

²⁶ Uniform Computer Information Transactions Act, usvojen na godišnjoj konferenciji NCCUSL u kolovozu 2000. - skraćeno UCITA, vidjeti www.law.upenn.edu/bll/ulc/ulc_frame.htm

²⁷ P.L. 106-229 - June 30, 2000, 15. U.S.C. 7001 - skraćeno E-SIGN.

²⁸ Vidjeti detaljnije u: Jeffrey C. Selman i dr., The Process of Electronic Contracting: New Rules for the New Commerce, www.hewm.com/use/articles/electroniccontracting.pdf

²⁹ www.law.upenn.edu/bll/ulc/fnact99/1990s/ueta99.htm

samo iz razloga što su u elektroničkom obliku. Dakle izričito se govori o elektroničkom obliku odnosno elektroničkom zapisu.

Vrlo formalna pravila sudskih postupaka u SAD omogućuju korištenje isprava i podnesaka u komunikaciji s (Federalnim) sudom u elektroničkom obliku izjednačujući takve isprave s tradicionalnima ispisanim na papiru.

S obzirom na to da je elektroničkom napravom moguće prenijeti samo elektronički dokument u elektroničkom obliku, učinak jednak tradicionalnom papirnom dokumentu posredno priznaju *Federal Rules of Appellate Procedure of USA - First Circuit Local Rules*,³⁰ gdje se u pravilu 25. (Podnošenje podnesaka sudu) - *Filing and Service* izričito navodi u točki D - *Electronic filing - A court of appeals may by local rule permit papers to be filed, signed, or verified by electronic means that are consistent with technical standards, if any, that the Judicial Conference of the United States establishes. A paper filed by electronic means in compliance with a local rule constitutes a written paper for the purpose of applying these rules.*³¹ Podnesak dostavljen elektroničkim putem, i koji je stoga jedino u elektroničkom obliku i elektroničkom zapisu, dobio je jednaku pravnu vrijednost kao i tradicionalni pisani podnesak na papiru, i to u strogo formalnim sudskim postupcima za koje su oblici podnesaka značajno formalniji nego u redovitom poslovnom odnosu.

U određenim slučajevima čak je obvezno korištenje elektroničkog oblika - zapisa kako to propisuje *Local Rule 32. Briefs, Petitions for Rehearing, and Other Papers: Computer*,³² i to kad podnesak sadržava više od 10 stranica.³³ Propisana

---

³⁰ Savezna pravila o apelacijskom postupku SAD - lokalna pravila Prvog okruga; www.ca1.uscourts.gov

³¹ Podnošenje podnesaka elektroničkim putem. Sud može lokalnim pravilima dopustiti da se podnesci sudu podnose elektroničkim putem koji je sukladan tehničkim standardima, ako ih ima, koje je utvrdila Pravosudna konferencija SAD. Podnesak podnesen elektroničkim putem suglasno lokalnim pravilima predstavlja pisani podnesak u skladu s tim pravilima.

³² Lokalno pravilo 32. Podnesci, zahtjevi za raspravljanjem i ostala pisana obraćanja sudu.

³³ Djelomični prikaz tog pravila:

Local rule 32.

Briefs, Petitions for Rehearing, and Other Papers: Computer Generated Disc Requirement
Generated Disk Requirement

(a) Where a party is represented by counsel, one copy of its brief, petition for rehearing, and, in addition, all other papers exceeding 10 pages in length must be submitted on a computer readable disk. The disk shall be filed at the time the party's paper filing is made. The brief on disk must be accompanied by nine paper copies of the brief. The disk

su pravila o računalnom programu, načinu imenovanja nositelja informacije - CD-a, i koristi se termin *electronic format*, dakle izravno i određeno - elektronički oblik.

Isto tako govori se o *CD rom submission*, dakle o čistom podnošenju podnesaka na CD-romu i kao takvih u elektroničkom obliku. U ovom slučaju taj oblik mora pratiti drugi propisani oblik, ali ako stranke zastupaju odvjetnici, podnesak na CD-romu može se podnijeti bez prethodnog upozorenja.³⁴

U pravu SAD dane su definicije određenih termina, što u hrvatskom ili europskom pravu nije do kraja i dosljedno učinjeno, niti je učinjeno na jednom mjestu kako materija zahtijeva. To definiranje umnogome olakšava donošenje zaključaka za makar doktrinarno definiranje pojmova. Riječ je o terminima - elektronički, elektronički zapis te zapis kao takav, koje se definicije mogu praktički bezrezervno koristiti i u hrvatskom ili europskom pravu.

Definiranje tih termina izvršeno je u *Electronic Signatures in Global and National Commerce Act (H.R. 1714)*³⁵, i to:

---

shall contain the entire brief exclusive of computer non-generated appendices. The label of the disk shall include the case name and docket number and identify the brief being filed (i.e. appellant's brief, appellee's brief, appellant's reply brief, etc.) and the file format utilized.

(b) The brief, petition for rehearing, and, in addition, all other papers exceeding 10 pages in length must be on a 3 1/2" disk in either DOS WordPerfect or WordPerfect for Windows, 5.1 or greater.

(c) One copy of the disk may be served on each party separately represented by counsel. If a party chooses to serve a copy of the disk, the certificate of service must indicate service of the brief, petition for rehearing, and, in addition, all other papers exceeding 10 pages in length in both paper and electronic format.

³⁴ Local Rule 32.1 CD-ROM Submission Allowed

In addition to filing paper briefs and the disk, a party may file a companion CD-ROM, called a CD-ROM submission. Except as specifically noted, filing of a CD-ROM submission does not affect the other requirements of this Court's rules.

(a) Conditions of Filing.

(1) If all parties are represented by counsel, a party may file a CD-ROM submission without prior notice to other parties.

(2) When a party is not represented by counsel, a CD-ROM submission may be filed

(A) by written consent of all parties;

(B) by leave of Court; or

(C) without leave or consent, if the submission includes all briefs and appendices filed by all parties to the appeal.

³⁵ Section 103. *Electronic Signatures in Global and National Commerce Act*.

A) Termin “elektronički” (*electronic*) znači imati generičku vezu s električnim, digitalnim, magnetskim, bežičnim, optičkim, elektromagnetičkim ili sličnim izvorima.³⁶

B) Termin “elektronički zapis” (*electronic record*)³⁷ jest zapis kreiran, stvoren, poslan, razmijenjen, primljen ili pohranjen elektroničkim sredstvom ili izvorom.³⁸

C) Zapis (*record*) kao takav definira se kao informacija koja je zapisana na dodirljivom - dostupnom (*tangible*) mediju ili pohranjena na elektroničkom ili drugom mediju i dostupna je u perceptivnom obliku.³⁹

I ovdje se vidi da se pojmovi koji imaju vezu s elektroničkim definiraju pretežito generičkim načinom, što je vidljivo iz definicije pod A).

Termin *elektronički oblik* nije definiran i zapravo je praktički identičan onom što američko pravo koristi pod terminom elektroničkog zapisa, a što se vidi iz naprijed dane definicije elektroničkog zapisa i zapisa kumulativno te definicije elektroničkog oblika koja se navodi niže u zaključcima.

III. POLAZNE PRETPOSTAVKE

I.

Bez obzira na to priznaje li zakonodavstvo postojanje elektroničkog oblika izravno ili posredno, nesumnjivo je da u faktičnom obliku on postoji kako je naprijed pokazano. Kao takav nužno traži regulaciju, makar onu koje je izvorište u praksi ili doktrini.

Kada se pogleda informatički rječnik, postoji e-(općeprihvaćena skraćenica za *electronic* ili elektronički/a/o)-od trgovine, do knjiga, pa nadalje gotovo sve, pa tako nema razloga da ne bi postojao i e-oblik.⁴⁰

---

³⁶ Section 103. Definitions - Electronic Signatures in Global and National Commerce Act (H.R. 1714).

³⁷ Ta definicija praktički je identična definiciji iz čl. 2. st. 1. t. 4. hrvatskog Zakona o elektroničkom potpisu, ali je u definicijama u čl. 2. ne sadržava Europska smjernica o elektroničkom potpisu.

³⁸ Kao prethodna bilješka.

³⁹ Section 103. Electronic Signatures in Global and National Commerce Act.

⁴⁰ Npr. Informatički enciklopedijski rječnik, izdanje Jutarnjeg lista, Zagreb, 2005, I. dio, na str. od 181 do 192 sadržava oko 65 termina elektroničkih pojmova, npr. elektronička trgovina, elektronički novac i dr.

2.

Isto tako, nesumnjivo je da elektronički zapis ili oblik kao takav ispunjava uvjete da bude priznat kao jedan od oblika jer je to takav oblik u kojem se može izraziti potpuni sadržaj (svakog) pravnog posla. Naime, svaki sadržaj moguće je sačiniti u obliku elektroničkog zapisa ili u elektroničkom obliku jednako kao i na tradicionalni način papirom jer je priroda medija te razvijenost tehnologije takva da to čini mogućim. Dapače, sadržaj elektroničkog zapisa u usporedbi s tradicionalnim zapisom na papiru širi je, kako to i navodi definicija elektroničkog zapisa iz Zakona o elektroničkom potpisu u kojem se kaže da sadržaj elektroničkog zapisa uključuje sve oblike pisanog i drugog teksta, podatke, slike i crteže, karte, zvuk, glazbu, govor, računalne baze podataka.⁴¹ Tradicionalni pisani zapis na papiru naime ne može sadržavati zvuk, glazbu, govor.

3.

S obzirom na to da smjernice EU te hrvatski zakoni propisuju posebna pravila za sklapanje ugovora elektroničkim putem,⁴² očito je da za to postojeća pravila obveznog prava nisu (bila) dovoljna ili nisu davala dovoljnu pravnu sigurnost u postojećem elektroničkom okruženju pa je očito da ni tradicionalna pravna pravila vezana uz taj način sklapanja ugovora te uz ugovor u obliku elektroničkog zapisa nisu jednostavno i potpuno primjenjiva.

4.

Hrvatski zakoni govore posredno, ali i neposredno o elektroničkom obliku. Ugovore u elektroničkom obliku izravno poznaje Zakon o elektroničkoj trgovini. Moglo bi se zaključiti, s obzirom na to da se taj zakon koristi terminom elektroničkog oblika, da taj oblik smatra posebnim oblikom koji je po svojim učincima izjednačen s tradicionalnim pisanim oblikom, osim u ugovorima i pravnim poslovima koji su naprijed navedeni,⁴³ a koji je oblik različit od pisanog ili usmenog.

---

⁴¹ Čl. 2. st. 1. t. 4. Zakona o elektroničkom potpisu.

⁴² Vidjeti članak 15. Zakona o elektroničkoj trgovini - određuje se trenutak sklapanja ugovora sklopljenih elektroničkim putem.

⁴³ Takvo izjednačivanje pravnih učinaka tradicionalno pisanog oblika i elektroničkog oblika biva određeno kao opći trend u pravu vidjeti npr. u: Benjamin Wright, *The Law of Electronic Commerce*, Little, Brown and Company, Boston, New York, Toronto, London, str. APP G:17.

5.

Čak i kad bi se prihvatio zaključak pod točkom 4, takvo razlikovanje zapravo je isključivo od teorijske vrijednosti jer uvodi treći oblik ugovora, ali u praktičnoj izvedbi to razlikovanje nije od osobite važnosti jer bit je u pravnim posljedicama koje određeni sadržaj u određenom obliku proizvodi. Ako se elektronički oblik u pravnom učinku izjednačava s pisanim dokumentom na papiru, sva pravila važeća za pisani oblik vrijedila bi i za elektronički, uz zakonima predviđene iznimke. Izgleda da sama činjenica je li elektronički oblik poseban oblik ili nije može biti tada samo stvar konvencije.⁴⁴

6.

Najvažnije distingviranje elektroničkog oblika od tradicionalnog pisanog učinjeno je glede nositelja podataka - u tradicionalnom obliku to je papir, a ovdje elektronički medij.

IV. ZAKLJUČCI I DEFINICIJE

I.

Elektronički zapis kako je definiran u hrvatskom Zakonu o elektroničkom potpisu manjkav je jer mu nedostaje definicija zapisa. Inače definicija elektroničkog zapisa iz hrvatskog Zakona o elektroničkom potpisu potpuno je korespondentna onoj iz američkog *Electronic Signatures in Global and National Commerce Act (H.R. 1714)*⁴⁵. Ako se pođe od pretpostavke da hrvatsko pravo za zapis prihvaća identičnu definiciju kako je korištena u američkom *Electronic Signatures in Global and National Commerce Act (H.R. 1714)*, što se može učiniti s punim pravom, termin elektronički zapis može se praktički izjednačiti s terminom elektronički oblik (zapisa). Napominje se da je riječ o definicijama iz zakonskih tekstova.

---

⁴⁴ Vidjeti djelo u prethodnoj bilješci, str. 129.

⁴⁵ www.ca1.uscourts.gov

No, elektronički zapis kao takav izvršen je na određenom elektroničkom mediju i prenesen između ugovornih strana bilo Internetom bilo na drugi elektronički način⁴⁶, iako se u pravilu misli na prijenos Internetom⁴⁷.

Ovdje je dakle nužno reći da se posebna pravila Zakona o elektroničkoj trgovini i Zakona o elektroničkom potpisu koja reguliraju sklapanje ugovora elektroničkim putem primjenjuju samo na ugovore koji se sklapaju u elektroničkom obliku elektroničkim prijenosom poruka, odnosno elektroničkim putem. Iz toga proizlazi da se ugovor u elektroničkom obliku može sklapati i prema pravilima drukčijim od onih propisanih za pravne učinke poruka u elektroničkom obliku,⁴⁸ što bi u pravilu značilo prema općim pravilima ugovornog i obveznog prava. Stoga je na određeni način "elektronički put" ("by electronic means") uži pojam od elektroničkog oblika.

Doktrinarno, konačno, elektronički oblik može se definirati kao (elektronički) zapis koji je izvršen odgovarajućom napravom (računalom) i uz korištenje odgovarajućeg programa (računalnog) na odgovarajućem mediju (hard disku, disketi, CD-u, CD-romu, magnetskoj vrpci i sl.) i koji se može pročitati odnosno

---

⁴⁶ Ovisno o načinu prijenosa elektroničkih zapisa odnosno elektroničkih poruka između ugovornih strana ocjenjuje se je li riječ o ugovoru između prisutnih ili odsutnih strana, ali i o tome primjenjuju li se pravila glede trenutka sklapanja ugovora iz Zakona o elektroničkoj trgovini ili opća pravila jer nije identična pravna situacija u prijenosu poruka Internetom ili drugom mrežom (*on line*) faktučnoj tradiciji elektroničkih medija koji sadržavaju elektroničke poruke koje proizvode pravni učinak. Naime, u slučaju neposredne predaje ili slanja poštom elektroničkog zapisa, npr. na disketi ili na CD-u, suprotnoj ugovornoj strani primjenjivala bi se glede trenutka nastanka ugovora postojeća pravila obveznog prava, a ne pravilo iz čl. 15. st. 1. i 2. Zakona o elektroničkoj trgovini. Naime, definiranje termina *elektroničkim putem* nije učinjeno, ali se, u pravilu, misli isključivo na prijenos elektroničkog zapisa kao poruke Internetom (a zapravo i Intranetom ili nekom drugom mrežom), a ne na neki drugi način, npr. neposrednom predajom elektroničkog zapisa jedne strane drugoj klasičnom tradicijom. Prilikom prijenosa elektroničkog zapisa poruke s pravnim učinkom mrežom redovito se primjenjuje čl. 15. st. 1. Zakona o elektroničkom potpisu kao posebno pravilo obveznog prava, pa je ugovor u elektroničkom obliku sklopljen onog trenutka kad ponuđač primi elektroničku poruku koja sadržava izjavu ponuđenog da prihvaća ponudu. Naime, isto tako ZOO 1978. ima u čl. 31. st. 1. odredbu da je ugovor sklopljen onog časa kad ponuđač primi izjavu ponuđenog da prihvaća ponudu, a to je opće pravilo.

⁴⁷ Hrvatski Zakon o elektroničkoj trgovini također percipira to razlikovanje u čl. 2. kad definira ugovore u elektroničkom obliku kao one koji nastaju u obliku elektroničkog zapisa, ali ne ograničavajući se na prijenos poruka Internetom.

⁴⁸ Čl. 15. Zakona o elektroničkoj trgovini.

dovesti u perceptivni oblik na zaslonu odgovarajuće naprave (računala) i samo uz njezino korištenje te uz korištenje odgovarajućeg programa, a ta se isprava može u svako doba, uz pomoć druge odgovarajuće naprave (pisača) i odgovarajućeg programa ispisati na papir i predstaviti se kao tradicionalna pisana isprava, s time da zapis mora u pravilu biti moguće prenijeti između strana putem Interneta ili druge odgovarajuće mreže, ali može biti i prenosiv na neki drugi tradicionalni način prijenosa poruka.

2.

Ako se dakle pogleda odnos elektroničkog oblika prema tradicionalnom pisanom obliku, on može biti prijelazni oblik prema tradicionalnom pisanom obliku ispisanom na papiru, ali i ne mora. Naime, ako nema ispisa na papir, elektronički oblik ostaje samostalan. Razvijenost određenog društva zapravo se može mjeriti u sve većem korištenju elektroničkog oblika kao samostalnog.

Vezano uz navedeno elektronički oblik kao elektronički zapis jest novi pojava oblik isprava i ugovora, ali isto tako on u svako doba može biti samo prijelazni stadij u prezentaciji te iste isprave ili ugovora u tradicionalnom pisanom obliku, s time da je ugovor sklopljen putem elektroničkih sredstava komuniciranja i na njegovo se sklapanje primjenjuju pravila koja vrijede za sklapanje ugovora elektroničkim putem bez obzira na to je li ostao samo u elektroničkom obliku ili je prenesen i u tradicionalni pisani oblik na papiru, odnosno ispisan. Upravo se zato često i koristi generička definicija elektroničke isprave (ona koja je nastala elektroničkim putem) jer nije nužno da ona ostane u tom obliku.

3.

Činjenica je da zakonodavstvo izbjegava odrediti termin pisanog dokumenta ili isprave. Očito je da se pisani oblik pojavljuje kao pravni standard koji u različito doba može imati različito tumačenje i shvaćanje koji mogu biti izravno ovisni o tehnološkoj razvijenosti određenog društva.

Slijedom toga, elektronički oblik može biti samo jedan od pojava oblika pisanog oblika ili zapisa ili isprave. Takav se zaključak nameće s obzirom na to da cjelokupno zakonodavstvo svjetski univerzalno izjednačuje i ima tendenciju izjednačivanja pravnog učinka tog oblika s tradicionalnim pisanim na papiru. Treba voditi računa da je izravna neperceptivnost bez korištenja odgovarajućih naprava zapravo osnovna razlika od tradicionalnog pisanog oblika kod kojeg je ispis na papiru perceptivan izravno i neograničeno uz uvjet poznavanja jezika i pisma bez korištenja bilo kakvih naprava.

4.

Stoga se elektronički oblik može smatrati samo jednim oblikom pisanog izražavanja koji je čitljiv i zapisiv uz pomoć posebnih naprava (rasprostranjenost njihova korištenja ulazilo bi u elemente termina elektroničke pismenosti članova određenog društva), a što se smatra pisanim, stvar je pravnog standarda u određenom vremenu. Očito živimo u prijelaznom vremenu kad stari standard pisanog nije napušten, a novi nije potpuno usvojen. Bez sumnje doći će vrijeme kad će elektronički oblik ili zapis biti potpuno izjednačen s onim na papiru, dapače kad će on biti pravilo, a ispis na papiru iznimka. I tada će to biti redoviti pojavni oblik pisanog oblika.

Zato ako je pisanost standard, on je podložan tumačenju i shvaćanju u određenom vremenu sukladno njegovu tehnološkom stupnju razvijenosti i stoga je promjenjiv. A to da je pisanost standard pokazuje upravo i činjenica se u zakonskim tekstovima rijetko ili nikako ne definira što se smatra pisanim oblikom upravo kako je naprijed prikazano. Stoga bi se moglo zaključiti da je elektronički oblik samo novi pojavni oblik pisanog oblika koji s pravom traži vlastito priznanje u praksi. U trenutku nastajanja tog oblika i njegova početnog korištenja nije čudo da se starija i dosadašnja praksa djelomično odupire takvom jednakopravnom položaju elektroničkog zapisa, no razvoj, ponajprije komunikacijskih tehnologija, zahtijeva što bržu prilagodbu prava njihovim potrebama. Vrijeme brzo radi za elektronički oblik, pa je ponegdje, kao npr. u SAD, već uvelike prihvaćen i u strogo formalnim postupcima.

5.

Stoga dvojba je li elektronički oblik poseban oblik zapravo i ne postoji. Faktično postojanje nitko mu ne osporava u današnjem još papirnom svijetu i inzistiranje na njegovu priznanju kao samostalnom obliku samo je zapravo prolazna ili prijelazna faza do njegova postojanja i priznanja kao pojavnog oblika pisanog oblika dokumenta s učinkom kakav ima današnji tradicionalni pisani dokument ispisan na papiru. U tom smjeru trebalo bi tumačiti i svako zauzimanje za priznanje elektroničkog oblika kao samostalnog oblika, ali isto tako i relativnu rezerviranost nekih novih propisa u pogledu elektroničkog oblika. Smatram da bi na taj način trebalo shvaćati pojam elektroničkog oblika kad se pojavljuje u zakonodavnim tekstovima, kako nekad, tako i sada.

Doktrinarno shvaćanje jednakovrijednosti elektroničkog oblika kao jednog od pojava oblika pisanog oblika nije nepoznato. Shvaćanje pisanog dokumenta

trebalo bi dati svakoj izjavi pohranjenoj na bilo kojem mediju nosaču, sada poznatom ili kasnije razvijenom, iz kojeg se izjava može pročitati ili percipirati, reproducirati i priopćiti drugima bilo izravno ili uz pomoć stroja ili neke naprave.⁴⁹ Naravno, takvo shvaćanje podrazumijeva tehnološku i tehničku (elektroničku) pismenost društva kao cjeline, ali i svakog pojedinca. Tek u tim uvjetima to će stajalište moći uistinu praktično i pravno zaživjeti.

Summary

Tin Matic*

THE ELECTRONIC FORM OF CONTRACTS AND DOCUMENTS - A NEW FORM?

The form is an external manifestation of certain content. Legal transactions are divided into formal and informal. Formal, as a rule a written form on paper, was indisputable and defined in practice and theory until the occurrence of the electronic form. The electronic form is by its format significantly different from all legal transactions known so far and the question arises whether as such it represents a special new form or whether it actually fits into some traditional frameworks of known forms of legal transactions. After the analysis of Croatian legislation which may refer to the area of electronic commerce, relevant legislation of the EU, as well as the legislation of the USA which regulates this matter, it is concluded that the electronic form is more and more the object of regulation and that it is therefore necessary to determine its position within the frameworks of both practice and doctrine.

The electronic form is defined as the (electronic) record made by the appropriate device (computer) with the use of an appropriate /computer/ programme in the appropriate medium (hard disk, diskette, CD, CD Rom, magnetic tape and similar) which may be read, i.e. presented in the perceptive form on the screen of the appropriate device (computer) and only by its use and by the use of the appropriate programme it may be, at any time, printed on paper by the use of another device (printer) and the appropriate programme and presented as a traditional written document. It must be possible, as a rule, to

---

⁴⁹ Baum, S. Michael i Peritt, H. Henry Jr., *Electronic Contracting, Publishing and EDI Law*, John Wiley and Sons, Inc. New York itd., 1991, str. 340.

* Tin Matic, LL.M., Attorney-at-law, Bednjanska 14, Zagreb

transmit such a record by means of the Internet or another corresponding network, but it may also be transmittable by some other traditional ways of the transmission of messages. Therefore, the relation between the electronic form and the traditional written form shows that it may be a transitional form in relation to the traditional written paper form, but it need not.

The electronic form may be considered as only one of the forms of written expression which can be read and written by means of special devices (the extent of its use would include the elements of the term of electronic literacy of the members of a certain society), while the question of what is considered to be written is the matter of the legal standard of the time. We apparently live in the transitional period of time when the old standard in writing has not been abandoned yet, and the new one has not been fully accepted.

Key words: form of legal transaction, electronic form

Zusammenfassung

Tin Matic**

ELEKTRONISCHE VERTRÄGE UND URKUNDEN - EINE NEUE FORM?

Die Form stellt die äußere Manifestation eines bestimmten Inhalts dar. Die Rechtsgeschäfte werden in formgebundene und formfreie Rechtsgeschäfte aufgeteilt. Die formgebundenen Rechtsgeschäfte, in der Regel in Schriftform auf Papier abgefasst, waren bis zur Erscheinung der elektronischen Form in Praxis und Theorie unzweideutig definiert. Die elektronische Form unterscheidet sich jedoch ihrer Erscheinungsform nach bedeutend von allen bisher bekannten Formen der Rechtsgeschäfte und es stellt sich die Frage, ob sie an sich eine spezifische neue Form darstellt oder ob sie eigentlich zu den traditionellen Formen der Rechtsgeschäfte gehört. Nach der Analyse kroatischer Vorschriften, die sich auf den Bereich des elektronischen Handels beziehen, der Analyse entsprechender Vorschriften der EU sowie der Vorschriften der Vereinigten Staaten, die diese Materie regeln, kommt der Autor zum Schluss, dass die elektronische Form immer häufiger zum Gegenstand gesetzlicher Regelung wird und es daher notwendig ist, ihre Stellung in Theorie und Praxis zu bestimmen.

** Mag. Tin Matic, Rechtsanwalt, Bednjanska 14, Zagreb

Die elektronische Form wird als eine (elektronische) Niederschrift definiert, die durch eine entsprechende elektronische Rechenanlage unter Einsatz eines entsprechenden computergesteuerten Programms auf dem entsprechenden Medium (Harddisk, Diskette, CD, CDROM, Magnetband u. a.) erfolgt und auf dem Monitor der entsprechenden Rechenanlage (Computer) nur unter Verwendung derselben Anlage und des entsprechenden Programms gelesen bzw. wahrgenommen und jederzeit unter Einsatz einer anderen entsprechenden Anlage (Drucker) und eines entsprechenden Programms gedruckt und als traditionelle schriftliche Urkunde dargestellt werden kann, und zwar unter der Bedingung, dass die Niederschrift den Parteien per Internet oder ein anderes entsprechendes Netz übermittelt oder auf eine andere traditionelle Art der Botschaftsübermittlung zugestellt wird. Wenn also die elektronische Form mit der traditionellen Schriftform verglichen wird, kann sie zwar als eine Übergangsform zur traditionellen Schriftform betrachtet werden, doch muss dies nicht der Fall sein. Die elektronische Form kann als eine der Formen der schriftlichen Ausdrucksweise betrachtet werden, die mit Hilfe spezieller Anlagen (deren breite Verwendung von der elektronischen Alphabetisierung einer bestimmten Gesellschaft abhängt) gelesen und schriftlich fixiert werden kann. Was unter „schriftlich“ zu verstehen ist, hängt jedoch von den Rechtsstandards im jeweiligen Zeitraum ab. Anscheinend leben wir in einer Übergangszeit, in der die alten Standards noch nicht aufgegeben, die neuen aber noch nicht zur Gänze angenommen wurde.

Schlüsselwörter: Form des Rechtsgeschäfts, elektronische Form

186. str. prazna